

Penitenciarно sodno nadzorstvo v novi kazenski zakonodaji LR Poljske

Przemysław Maćkowiak

sodnik, Ministrstvo za pravosodje LR Poljske, Varšava

Preden bomo orisali institut penitenciarnega sodnega nadzorstva v novi poljski kazenski zakonodaji, ki je začela veljati 1. 1. 1970, je potrebno vsaj na kratko označiti zgodovino tega instituta na Poljskem.

Kot začetek tega instituta lahko označimo odlok ministra za pravosodje z dne 3. junija 1957 o začasnih ureditvah nadzorstva nad kazensko-poboljševalnimi zavodi.

Ta odlok je tesno povezan z dvema dogodkoma, do katerih je prišlo malo pred tem: septembra 1956 je izvrševanje prostostnih kazni prešlo v pristojnost pravosodnega ministrstva, 29. maja 1957 pa je poljski Sejem sprejel zakon o pogojnem odpustu oseb, ki prestajajo kazni odvzema prostosti. Začetki tega instituta, ki je bil za poljski pravni sistem nov — poznali smo namreč že dalj časa penitenciarно nadzorstvo tožilca — so bili skromni: na novo izdani odlok je predvideval nadzorstvo predsednika vojvodskega sodišča, ali sodnika, ki ga on določi, nad kazenskimi zavodi. To nadzorstvo je bilo zelo splošno in se je omejevalo na kontrolo zakonitosti obsodbe na prostostno kazen, na kontrolo pravnega izvrševanja kazni in pripora, na življenjske razmere obsojencev in na nadzorstvo odločitev zavodske uprave glede zakonitosti.

Ker je s tem nastalo dvojno penitenciarно nadzorstvo, je bilo treba uskladiti sodelovanje sodnega nadzorstva in nadzorstva tožilca. Prvi poskus v tej smeri je bila skupna okrožnica pravosodnega ministra in generalnega javnega tožilca 12. aprila 1958, temu pa je sledil njun skupen odlok 23. 12. 1966 o penitenciarne nadzorstvu. Na splošno bi lahko rekli, da je bila pristojnost razdeljena med ta organa tako, da so sodišča dobila nalogo meritorno izvajati penitenciarно politiko in nadzorovati njeno izvajanje v kazenskih zavodih; nadzorstvo tožilca pa naj bi se osredotočilo na nadzorstvo zakonitosti izvrševanja kazni in pripora in na zagotavljanje reda in discipline v teh zavodih. Ta odlok, prav tako pa tudi 27. člen izvršilnega kazenskega zakonika izrecno predvidevata, da izvršujeta nadzorstvo nad zakonitostjo in izvrševanjem kazni odvzema prostosti, pripora in bivanja v oddelku za družbeno prilagajanje* penitenciarни sodnik in tožilec. Tako je zagotovljeno sodelovanje obeh

* Nekaterim kategorijam povratnikov lahko sodišče izreče varstveno nadzorstvo, ki se izvršuje po prestani kazni. Če povratnik ne spolnjuje naložene obveznosti pri tem ukrepu, ga lahko sodišče odda v oddelek za družbeno prilagajanje (do 5 let; gl. čl. 60—65 kazenskega zakonika).

organov nadzorstva. Naslednji dve določbi izvršilnega kazenskega zakonika natančneje določata delitev pristojnosti, ki je v skladu z doseženo tradicijo. Določata, da obsega nadzorstvo penitenciarnega sodnika, predvsem pravilnost izvrševanja izrečene kazni ali ukrepa, zlasti pa uporabo penitenciarne prevzgojne metode in ukrepov; tožilčev nadzorstvo pa obsega predvsem nadzorstvo nad zakonitostjo izvrševanja izrečene kazni ali ukrepa, nadzorstvo nad tem, ali se spoštujejo pravice in dolžnosti obsojencev, nadzorstvo nad zakonitostjo obsodbe in bivanja v kazenskem zavodu, priporu ali v oddelku za družbeno prilagajanje in naposled nadzorstvo nad uresničevanjem predpisov o varnosti teh zavodov. Ta razdelitev je, kakor smo že omenili, samo približna. 30. člen zakonika pa določa, da izdaja podrobnejše določbe o obsegu in načinu izvajanja penitenciarnega nadzorstva penitenciarnega sodnika in tožilca pravosodni minister v sporazumu s tožilcem Ljudske republike Poljske.

Za naslednjo stopnjo razvoja penitenciarnega nadzorstva lahko štejemo odlok pravosodnega ministra 9. 7. 1961, s katerim je prenehal veljati dotedanji odlok na tem področju iz leta 1957. Pri tem so se pokazale prednosti administrativnega in ne zakonskega urejanja tega problema, saj je bilo mogoče razvijati institucijo nadzorstva hitreje in bolj elastično, hkrati pa tudi po stopnjah.

Ta odlok je pomenil bistven korak naprej. V predsedniških oddelkih vojvodskih sodišč so ustanovili tkim. penitenciarne referate, ki pomenijo začetek poznejših penitenciarne sodišč, ki jih je uvedel izvršilni kazenski zakonik. Penitenciarни referati so bili pristojni za odločanje o pogojnem odpustu, za organizacijo in delo svetovalcev za mladoletnike, za odločanje o pritožbah obsojencev in za obravnavanje nadzorstvenih zadev predsednika vojvodskega sodišča o kazenskih zavodih. Na podlagi odloka je bilo izdano tudi navodilo, ki je podrobneje določilo naloge penitenciarne referatov. Te naloge so obsegale odločanje o zadevah, ki jih je predvideval zakon o pogojnem predčasnem odpustu, skrb za zakonito izvrševanje kazni odvzema prostosti, zagotovitev izvrševanja prevzgojnih nalog penitenciarne politike, delo s svetovalci za mladoletnike, nadzorstvo nad delom sodišč pri postopku za izvrševanje kazni in organizacijo sodelovanja z osebami, ki bi lahko pomagale pri izvrševanju kazni odvzema prostosti. Člani oddelkov so lahko obiskovali ter pregledovali ka-

zenske zavode, analizirali poročila svetovalcev za mladoletnike, odločali so o pritožbah in prošnjah obsojencev in imeli pravico do inštruktaže.

Dokončno obliko penitenciarnega nadzorstva je določil izvršilni kazenski zakonik 19. aprila 1969, ki je začel veljati 1. januarja 1970. Ta je uvedel bistveno novost: namesto dotlej obstoječih dveh organov penitenciarnega nadzorstva (sodnika in tožilca) je določil tri — penitenciarne tožilec, penitenciarne sodnik in penitenciarne sodišče. Zadnja dva izmed teh organov izvršujeta sodno penitenciarne nadzorstvo.

Temeljne določbe, ki urejajo vlogo penitenciarnega sodnika, obsegajo 2., 27. in 28. člen izvršilnega kazenskega zakonika. Iz teh določb izhaja, da je penitenciarne sodnik eden izmed organov, ki izvršuje odločbe in med njegove naloge sodi hkrati s tožilcem — nadzorstvo nad zakonitostjo in potekom izvrševanja kazni odvzema prostosti, pripora in prebivanja v oddelku za družbeno prilagajanje.

Nadzorstvo penitenciarnega sodnika obsega predvsem nadzorstvo nad zakonitostjo izvrševanja izrečene kazni oziroma uporabljenega ukrepa, zlasti pa uporabo prevzgojnih penitenciarne metod in ukrepov. Naloge penitenciarne sodnika je, kakor smo že omenili, najprej opredelila skupna okrožnica ministra za pravosodje in generalnega tožilca z dne 12. aprila 1958; okrožnico je nadomestil odlok z dne 23. decembra 1966. Iz te, na splošno označene funkcije penitenciarne sodnika, izhajajo številne posamične pravice in obveznosti, ki jih obsega kazenski izvršilni zakonik. Za eno najpomembnejših pravic je treba gotovo šteti določbo 31. člena, ki daje penitenciarne sodniku pravico, da brez omejitev prihaja v kazenske domove in se v njih giblje, da pregleduje dokumente in zahteva pojasnila od uprave zavoda, da se v zavodu pogovarja z obsojenci brez navzočnosti članov uprave, da proučuje pritožbe in prošnje obsojencev — tako se uresničuje misel o penitenciarne nadzorstvu. V želji, da bi dosegel ta cilj — resnično uveljavitev penitenciarne nadzorstva — daje 196. čl. (par. 3) zakonika penitenciarne sodniku to pravico tudi glede psihiatričnih bolnišnic in drugih zavodov, v katerih se izvršujejo varnostni ukrepi.

Med številnimi drugimi pravicami penitenciarne sodnika, ki jih obsegajo različne določbe zakonika in ki so posledica omenjenih temeljnih nalog, lahko za zgled navedemo tele: upravnik zavoda mora dobiti privolitev penitenciarne

sodnika za podelitev nagradnega petdnevnega dopusta obsojencu, dolžan je obvestiti penitenciarne sodnika o disciplinski kazni »trdega ležišča« za osebo, ki je v priporu; penitenciarne sodnik mora privoliti tudi na kazen osamitve obsojenca; penitenciarne sodnik lahko odpravi odločbo penitenciarne komisije, če je protipravna ali v nasprotju s temelji penitenciarne politike. Penitenciarne sodnik ima tudi pravico, dovoliti obsojencu izhod iz zavoda do pet dni, zaradi smrtnih primerov.

Značaj penitenciarne sodišča določa že omenjeni 2. člen izvršilnega kazenskega zakonika. Ta določba izrecno daje penitenciarne sodišču sodni značaj — v nasprotju s funkcijo penitenciarne sodnika, ki ima predvsem administrativni značaj. To izhaja tudi iz tega, da uvršča zakonik med izvršilnimi organi penitenciarne sodišče takoj po sodišču prve stopnje, medtem ko navaja penitenciarne sodnika na četrtem mestu, takoj za predsednikom sodišča, vendar pred tožilcem. Takšno ureditev je zakonik sprejel najbrž zaradi pravic odločanja, ki jih ima penitenciarne sodišče. To sodišče nima nadzorstvenih pravic, ki gredo predvsem penitenciarne sodniku, saj je bistvo dela penitenciarne sodišča pravica do odločanja. V pristojnost penitenciarne sodišča sodi zato odločanje o namestitvi v oddelk za družbeno prilagajanje oseb, ki so pod nadzorstvom, pa ne izpolnjujejo s tem povezanih obveznosti (105. čl. izvršilnega kazenskega zakonika), odložitev izvršitve nadomestne kazni in odložitev denarne kazni pri dodelitvi pogojnega odpusta (157. ikz); penitenciarne sodišče odloča v primerih, ko odločba penitenciarne sodnika in tožilca nista skladni (32. čl. ikz), ima pravico zamenjati zavod, v katerem bo obsojeni prestajal prostostno kazni; to sodišče odloča o vštetju bivanja v bolnišnici v kazni in o stroških, ki jih nosi obsojenec, če se je sam poškodoval (60. čl. ikz). Penitenciarne sodišče odloča tudi o tem, ali se dovoli oziroma zavrne prošnja za prekinitev izvrševanja kazni odvzema prostosti (68. in 70. čl. ikz), odloča pa tudi o pogojnem odpustu (78. čl. ikz). Penitenciarne sodišče ima posebne pravice glede povratnikov — glede povratnika lahko izreče posebno varstveno nadzorstvo, če ni bilo dodeljeno že v sodni odločbi in če narekujejo takšno odločitev majhni uspehi pri prevzgoji (91. čl. ikz).

Penitenciarne sodišče, nova institucija poljskega prava, ki jo je uvedel novi izvršilni zakonik, tako dopolnjuje penitenciarne nadzorstvo, ki je bilo pretežno administrativno in nadzor-

stvene narave in daje vse poročstvo za to, da se kazni izvršujejo v skladu z namenom in duhom nove kazenske zakonodaje. Oboje pa verjetno najbolj odseva izraz »penitenciarно vplivanje«, ki ga uporablja 82. čl. kazenskega zakonika. Ta pojem pomeni, da se je zakonik odrekel povra-

čilni funkciji kazni in čeprav kazni zaradi nujnosti še vedno pomeni nujno zlo, teži k temu, da bi dosegla koristne in ustvarjalne cilje.

Iz poljščine prevedla
dr. Alenka Šelih

Judicial control of the Execution of Penal Sanctions in PR Poland

by Przemysław Maćkowiak, Judge, Department of Justice, PR Poland, Warsaw

Judicial control of the execution of penal sanctions has its origins in 1957 when the president of the province court received the right to control the legality of carrying out penal sanctions. Up to this time, there was only the control of the prosecutor. The control of both authorities was accorded in 1958 and 1966. The new Executive Criminal Code (1970) provides for a third authority of control — the executive court. The competences among them are divided so that the prosecutor controls the legality

of the execution; the executive judge carries out the administrative control (e. g. he has the right to contact the inmates without warden's control, analyzes their demands and complaints, gives approval for the isolation of inmates etc); the executive court decides in different questions that arise during the execution of penalties (e. g. change of the institution, decision on deferring the penalty, decision of conditional release etc).